

MŰVELŐDÉSI POLITIKA ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI KÖZIGAZGATÁS.

I.

KULTÚRPOLITIKÁNK kitűzendő céljai és követendő útjai iránt az utóbbi időben fokozódó érdeklődést tapasztalunk. Hivatott és tekintélye szakferfiak (például Beöthy Zsolt, Kornis Gyula, Neményi Imre) vizsgálják azt a kérdést, hogy helyes volt-e kultúrpolitikánk a múltban, nem terheli-e felelősség részben szintén a közelmúlt eseményeiért és viszont milyen új feiadatok nyomultak előtérbe oly gyökeresen megváltozott viszonyaink között. Nevelésügyünk történelme is azt mutatja, hogy valahányszor nagy történelmi események rázkódtatásaiból kikerültünk, vagy legalább azoknak első tanulságait levonhattuk, mindannyiszor ráterelődött a közfigyelem műveltségünk állapotára és nagyobb arányú reformok számára vált alkalmassá a talaj. Mária Teréziának a hét éves háborút-követő-békésebb uralkodása alatt készült 1777-ben mindeddig legnagyobb arányú nevelésügyi reformunk, az első Ratio Educationis, majd a francia forradalom eseményeinek hatása alatt is 1806-ban a második Ratio Educationis, az 1848-at közvetlenül megelőző években pedig, nemzeti irányú törvényjavaslatok, majd a kiegyezés után Eötvös Józsefnek és Trefort Ágostnak máig is alapvető jelentőségű népoktatási »és középiskolai törvényei jöttek létre. Hazánk mai helyzetéből támadó gondolataink is szükségképpen elvezetnek közoktatásügyünk alapos revíziójához és ezért biztos meggyőződésem, hogy az eddigi nagybecsű tanulmányok teimékeny kultúrpolitikai vitának és nagyjelentőségű közművelődési refonnoknak lesznek kiinduló pontjai.

Ez a várakozásom készlet a kultúrpolitikai fejtegetésekből. rendszerint kikapcsolt más fontos kérdésnek vizsgálatára, amely nélkül az amazokra fordított munka nézetem szerint gyümölcsöt nem teremhet. *Ez a művelődési politika és a kulturális közigazgatás szoros összefüggésének a kérdése.* A legtökéletesebb kultúrpolitikai koncepciók és javaslatok ugyanis csak akkor számíthatnak megvalósulásra és a nemzet sorsára való számottevő befolyásra, ha az államhatalom azokat elfogadja és megvalósításukat feladatául tekinti. Más szóval kultúrpolitikai tervek és célkitűzések az életben csak a közoktatásügyi közigazgatás útján érvényesülhetnek. A kettő viszonya nagyon hasonlít a zenei koncepcióhoz, amely csak a hangszer közvetítésével juthat a fülekhez. Kulturális közigazgatás magas és helyes célok nélkül sikertelen, sőt káros, viszont bármily kultúrpolitikai törekvés, ha nem ismeri a megvalósítására rendelt közigazgatási organizmust és azzal nem számol, meddőségre van kárhozthatva.

Sajnálatos körülmény, hogy e tekintetben a közvélemény tájékoztatatlansága miatt hiányzik a parlamentáris rendszer mellett lehatalmasabb kény-

szereszköz, a népszerűtlenség azok számára, akik ezt a szoros összefüggést figyelmen kívül hagyják. Míg az előadó művésszel szemben oly nagyok az igényeink, hogy tők hangszerén való jártasságban virtuozitást kívánunk, pollikusainknál nem ritka, hogy vállalkoznak „konceptióiknak“ felelős állásban való eljátszására anélkül, hogy a közigazgatás hangszeréhez eléggé értenének és a nemzet csak nagysokára jön rá előrelátható meddőségükre.

A kérdés tehát, amelyre a választ keressük, az, hogy a történelem ítélőszéke előtt helytálló *művelődéspolitikai program a végrehajtásban milyen követelményeket támaszt a közigazgatással szemben?* Milyen szervezetre van avégből szükség és mely feltételek mellett tudja az a művelődéspolitikai célt sikerrel szolgálni?

Ezúttal magának a vallás- és közoktatásügyi minisztérium működésének vizsgálatára szorítkozunk, különös tekintettel annak az utolsó évben egyetemes program szerint megvalósított szervezeti reformjára. Mivel azonban a vidéki közigazgatás szervezése és ellenőrzése is a minisztérium hatáskörébe tartozik és ezért a felvetett kérdés tulajdonképpen az egész vallás- és közoktatásügyi igazgatás organizációjának problémáját jelenti.

II.

Ha a vallás- és közoktatásügyi minisztérium ügykörében felmerülő feladatokat alaptípusokra igyekszünk visszavezetni, akkor ötilyent kell megkülönböztetnünk. Ezek:

a szó szoros értelmében vett közigazgatás. A minisztérium az ügyek túlnyomó részében vagy törvényeket és rendeleteket hajt végre: kötött tevékenység, vagy a-törvények és jogszabályok keretében old meg konkrét feladatokat, konkrét ügyeket intéz el, például iskolában a szorgalmi időt meghatározza, tanárt áthelyez, fizetést folyósít, tankönyvet engedélyez, megrendelést bocsát ki, számlát utalványoz, alapítványt fogad el és vesz kezelésbe stb.

Bíraskodás.

Az úgynevezett kormányzati tevékenység, amely jelenti a közoktatásügy irányítását és fejlesztése alapelveinek megállapítását, ezek megvalósítása előfeltételeinek, úgymint szervezetnek és költségeknek biztosítását, tehát a szervezést, költségvetési előirányzat megfelelő összeállításáról való gondoskodást és a közoktatás területére vonatkozó jogszabályok előkészítését, tehát törvényjavaslatok és rendeletek készítését: a kodifikációt, végül a közoktatásügy szervei működésének ellenőrzését minden szükséges szempontból.

A költségvetési hitel felhasználásával és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kezelésében álló alapok és alapítványok vagyonával való gazdálkodás támogatására szükséges könyvelés, végül

5. a segédhivatali ügykezelés.

Ezek a funkciók összefolynak kívül állók szeme előtt, de mindegyiknek megvan a többitől élesen elütő karaktere.

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium által végzett adminisztratív munka óriási tömegű. A tömegnek beszédes, bár csak formai bizonyítéka az utolsó 10 év aktaforgalma. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumban 1912-ben 218.863, 1913-ban 243.148, 1914-ben 208.503, 1915-ben 193.816, 1916-ban 210.228,

1917-ben 244.909, 1918-ban 268.595, 1919-ben 224.980, 1920-ban 180.511, 1921-ben pedig 184.993, tíz év alatt együttvéve tehát 2,178.546, azaz csaknem 2 és ½ millió volt az ügyiratok száma. Ebből az aktatömegből túlnyomó rész a szó szoros értelemben vett közigazgatás: a törvény végrehajtása és konkrét ügyeknek a jogszabályok korlátai közt való elintézése. Mindezeknek igen nagy része pedig utalványozással kapcsolatos. A közigazgatásnak is majdnem minden lépéséhez pénz kell. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 1921/22. évi költségvetési előirányzata 1.131,828.708 korona kiadást irányzott elő, amely összeg a költségvetés összeállítása óta bekövetkezett drágulás és illetményemelés következtében több százmillió koronával emelkedett. Ennek az egész költségvetési előirányzatnak felhasználása és kiutalványozása a közigazgatás munkájának nagy részét teszi ki és ez, a múltban mind a minisztériumban volt centralizálva, nem lévén a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak 1921. évi július hó 1. előtt az állami számvitelről szóló 1897. évi XX. törvénycikk által úgynevezett alárendelt utalványozó hatóságai, amelyek közt költségvetési hitelet részben feloszthatta és annak utalványozását azokra bízhatta volna.

A minisztériumban az egész országból feltorlódozó adminisztratív munka nagy számú személyzetet is kíván. A létszám ezidő szerint 130 fogalmazói •karbeli, 270 számvevőségi, 150 fogalmazási és számvevőségi munkára berendelt tisztviselő, 100 segédhivatali tisztviselő, 230 rapidíjas és 135 altiszt, összesen tehát több mint 1000 ember.

Ilyen aktamennyiség és ekkora személyzet együttvéve oly nehézkes, hogy pusztá tömegénél fogva decentralizációt kíván. Ilyen nagy tömegnek egy helyen való feldolgozásában az időnkinti torlódás elkerülhetetlen, télies centralizáció mellett pedig a torlódás hatása az egész országban mindenütt érezhető. A nagy személyzetnek kellő oktatása, nevelése és fegyelmezése is állandóan igen nagy energiát köt le. Ezért szükséges volt a vallás- és közoktatásügyi minisztérium ügykezelésében decentralizációt végrehajtani.

A decentralizáció lehetősége azonban a közigazgatásnak az attól minden részletében elválaszthatatlan anyagi szükségletekkel való kapcsolatnál fogva az utalványozási jog decentralizálásán múlik. Számottevő ügytömeget nem lehet a minisztériumról elhárítani akkor, ha az utalványozás jogát is a költségvetési javadalom egy részére nézve más szervre bízni nem lehet, más szóval a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak alárendelt utalványozó hatóságra volt szüksége. Alárendelt utalványozó hatóságnak a számviteli szabályok szerint szükségképpen kell számvevőséggel bírnia s azonkívül a célszerű területi decentralizáció érdekében kívánatos, hogy lehetőleg egyenletesen legyen elosztva.

Ezért csak két megoldás jöhetett szóba. Az egyik az, hogy építsünk ki a vallás- és közoktatásügyi minisztérium számára kellő számú ilyen új alárendelt utalványozó hatóságot. Erre a célra a legnagyobb számban és legegyszerűbben elosztott külső szervek, a kir. tanfelügyelőségek igénybevételének gondolata merült fel, ezeknek hatásköre azonban csak az alsófokú iskolákra terjedvén ki, általános decentralizáció alapjául nem szolgálhattak, nem is szólva arról, hogy vezetőik között inkább pedagógiai, mint közigazgatási képzettségük vannak túlsúlyban. Azonkívül ezek nem rendelkeznek számvevőséggel, tehát számvevőséget kellett volna mellettük szervezni, amihez nagy számú

számvevőségi szakszemélyzetre és a mai viszonyok közt vidéken is leküzdhetetlen nehézségek miatt meg nem szerezhető helyiségekre lett volna szükség,

A másik megoldási lehetőség az volt, hogy a meglévő legjobban kiépített külső utalványozási szervezetet vegyük igénybe, a m. kir. pénzügyigazgatóságokat. Ezek ugyan eredetileg a pénzügyminiszternek alárendelt utalványozó hatóságai, de számvevőséggel és utalványozásban gyakorlott személyzettel bírnak, amelyek¹ a pénzügyminiszterrel való egyetértés útján, meghatározott keretek között utalványozásra és azzal kapcsolatos könyvelési munkálatokra más miniszter által is igénybe vehetők. A többnyire megyeszékhelyen lévő 22 pénzügyigazgatóság és 1 pénzügyigazgatósági kirendeltség a területi megosztás igényének is megfelel.¹

A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetésében a folyó évre előirányzott 1.131 milliónyi kiadásból 53 % a személyi járandóságokra esett s csak 47 % a dologi kiadásokra. Az előirányzat túllépését jelentő újabb több-százmilliónyi kiadás legfőképpen a tisztviselői illetmények újabb emeléséből állott elő, aminek következtében ez az arány a személyi járandóságok javára és a dologiak terhére még jobban eltolódott. Viszont a személyi járandóságok különösen a mai megélhetési viszonyok között különösen gondos és gyors adminisztrációt kívannak, az érdekelteknek megélhetési gondjaiktól való, lehetőleg megszabadítása és ezáltal hivatásszerű kötelességeik ellátására való felszabadítása érdekében. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium munkájában tehát nemcsak a legnagyobb részt foglalja el a személyi járandóságok adminisztrációja, hanem egyúttal a legkényelmetlenebb és legkényesebb ügykörét is alkotja. Ezért a minisztérium komoly tehermentesítése másként, mint a személyi járandóságok utalványozásának decentralizációja útján nem volt elérhető.

Gyakorlati megoldásul tehát ezidő szerint, kizárólag a pénzügyigazgatóságok igénybevétele kínálkozott. Nehogy azonban az egységes kultúrpolitikai irányítás csorbát szenvedjen, a minisztérium diszkracionárius hatáskört nem adott át, hanem a pénzügyigazgatóságokat csak pusztán utalványozási és számvevőséget könyvelési teendőkre használja fel.

A decentralizáció terjedelmének megállapítására nézve a következő szempontok voltak irányadók:

Mivel minden állandó illetmény élvezetében lévő állami alkalmazott, valamint minden államsegélyt élvező nem állami alkalmazott (tanár, tanító, óvónő, lelkész stb.) részére a számvevőségnek külön, személyi számlát kell vezetnie és a vallás- és közoktatásügyi tárca terhére körülbelül 45.000 ember ieszesül névre szóló utalvány alapján illetményben, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium számvevőségének 1921. júniusáig kereken 45.000 személyi

¹ A szervezeti szempontból legkívánatosabb megoldás, amely a vármegyei közigazgatás államosításának gróf Tisza István kormánya által 1914-ben elkészített javaslata alapján már a komoly előkészítés stádiumában volt, az lett volna, hogy az állami tisztviselővé lett alispán jett volna a vallás- és közoktatásügyi miniszternek is alárendelt utalványozó hatósága, őt ruházhatták volna fel egyúttal más miniszterek is hasonló hatáskörrel. Ezáltal az a helyzet alakult volna ki, hogy megyénként két alárendelt állami utalványozó hatóság volna: az egyik a pénzügyigazgató, a pénzügyi igazgatás nagy számú szükségletének kielégítésére, a másik az alispán a többi kormányzati ágak decentralizálható utalványozásának ellátására. Ez a terv azonban a közigazgatás államosításának elmaradása következtében, ami közigazgatásunk reorganizálása érdekében a legideálisabb megoldás volna, mindeddig nem valósulhatott meg.

számlát kellett vezetnie. Ez magában is tekintélyes munka. De a munkák megítélésénél különösen figyelembe kell még azt is venni, hogy ezek a járandóságok legnagyobb részét 12 havi részletben fizetendő, tehát 12 részletben kerül a lerovásuk is a számlán könyvelésre, ami a 45.000 számlának évenként legalább 12-szer, számféjtés alá eső számláknál pedig évenként 24-szer, sőt 36-szor való kézbevitelét teszik szükségessé. Ezért a legkiadósabb decentralizáció az állandó illetmények utalványozásának és könyvelésének az alárendelt utalványozó hatóságra való áthárítása útján érhető el. A legtömegesebb testületek a középiskolai tanári, a polgári iskolai tanári, az elemi népiskolai tanítói és a kisdédovodai testületek. A decentralizáció kiépítésében a kellő fokozatosság érvényesítése érdekében a decentralizációt egyelőre ezekre (az államiakra és állami illetménykiegészítésben részesülő nem államiakra) terjesztettük ki és az a 20 vidéki pénzügyigazgatóságra nézve 1921. évi július hó 1-től, kettőre és a kecskeméti pénzügyigazgatósági kirendeltségre nézve pedig 1922. évi január hó 1-től lépett érvénybe. (L. a 2900/1921. P. M. sz. rendeletet a Pénzügyi Közlönynek, az 50.3007/1921. vkm. sz. és 50/1922. vkm. sz. rendeletet a vallás- és közoktatásügyi minisztérium Hivatalos Közlönyének 1921., illetve 1922. évfolyamában.) Ezáltal a személyi számlák közül kerekén 26.000 szűnt meg a minisztériumban. A bennmaradt 21.000-ból azonban körülbelül 18.000 a tanítói és tanári nyugdíjintézet tagjainak nyugdíjárulékára vonatkozik, amelyek más elbírálást igényelnek és kevesebb munkát adnak, mint a tárca költségvetési címekre eső személyi számlák. Mivel a könyvelés is mindig ott történik, ahol az utalványozás, a decentralizáció által, az utalványozással kapcsolatos könyvelési munka is áthárítható volt, aminek előnye főleg zárószámadás készítésénél észlelhető. Könnyű volt annak szabályozása, hogy a pénzügyigazgatóság az utalványozáshoz szükséges adatokat különböző forrásokból zavar nélkül és gyorsan megkapja és így elérhettük, hogy az a kényes illetményügyi adminisztráció, amely a tanszemélyzet érdekeit a legerősebben érinti, a korábbi egy hely helyett 24 hely közt megosztva, s ennek következtében arányosan gyorsabban is folyhatik.

A decentralizációnak a sarkpontja tehát az utalványozási jognak a decentralizálása volt. Ezen az alapon lesz lehetséges a többi személyzeti illetmény utalványozásának is a pénzügyigazgatóságra való áthárítása, akár pedig, majd ha elérkezik annak az ideje, a pénzügyigazgatóság helyett más olyan utalványozó hatóságra való átruházása, amelyre esetleg az utalványozáson túlmenő ügykör is nagyobb terjedelemben lesz átruházható.

A minisztérium munkájában a közönséges adminisztrációt jelentő munka arányának csökkentésével a minisztérium munka-színvonalának emelésének egyik főfeltétele következett be. Az itt maradó adminisztratív munka-tömeg már könnyebben megmarkolható és következtetes fegyvelméssel, irányítással és jóakarattal közmegelégedésre intézhető.

A minisztérium bíráskodási hatásköre a következő kérdésekre terjed ki:

A) Közigazgatási bíráskodás:

Az 1913. évi XVI. t.-c. 30. §-a alapján elbírálja azokat a felebbezéseket, amelyeket a tanító intéz az őt az idézett törvénycikk alapján megillető illetményekre való igény tekintetében, valamint az ebből az igényből főleg az iskolafenntartóval szemben támasztott követelésekre nézve a törvényhatósági

közigazgatási bizottság által hozott határozat ellen beadott. Tágabb értelemben ide tartoznak a községi és hitfelekezeti és az 1922. évi I. t.-c. 20. §-ában nyert felhatalmazás alapján kiadott 700/1922. eln. számú vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet 7. §-a alapján a magániskolái tanítók megválasztása, alkalmazásának megszűnése és a tanítói állásból folyó jogai körül keletkező jogviták.

Elbírálja az iskolafenntartó által a szolgáltatásra kötelezettekkel szemben támasztott követelésekből származó felebbezéseket, nevezetesen ilyenek:

a hitfelekezeti iskolai adóügylek (római. kath. iskolaadónál, ha a kivetés jogalapja vitás, ha pedig nincs szervezett autonóm egyházközség, akkor a kivetés összege tekintetében is. Ellenben az autonóm egyházak saját hivaik megadóztatását önállóan intézik);

hozzájárulások a hitfelekezeti iskola fenntartásához, fejlesztéséhez szerződés vagy az 1868. évet megelőző időből eredő, állandóan követett gyakorlat alapján;

jellegviták, amelyekben a jogi értelemben vett iskolafenntartó kívánja a tényleges fenntartóval szemben jogait biztosítani;

4. tandíjügylek, az iskolafenntartó által szedett tandíjkból keletkező jogviták.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter dönt továbbá a katolikus kántori illetményügylek, katolikus egyházi adóügylek, a kegyúri jogviszonyból és egyéb praestatio (párbér stb.) kérdésekből származó vitás ügyekben, a protestáns és görögkeleti egyházak adóügyleiben a jogsegély megadása, vagy meg nem adása kérdésében felmerült viták ügyében, izraelita hitközségi adóügylekben és a státusquoante izraelita hitközségek és alkalmazottaik, vagy tagjaik között felmerülő bármily vitás ügyekben.

A felsorolt eseteken kívül a miniszter a főfelügyelet címén megsemmisítheti az egyházi hatóságoknak autonóm hatáskörben hozott, de jogot sértő határozatait.

A közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. t.-c. 53. és 83. §-aiban felsorolt ügyekben hozott vallás- és közoktatásügyi miniszteri határozatok ellen a közigazgatási bíróság előtti panasznak van helye.

B) Rendőri büntető bíraskodás:

A vallás- és közoktatásügyi miniszternek az u. n. zugiskolák ellen kiadott rendeletei² alapján kihágás miatt megindított eljárásban a harmadfokú rendőri büntetőbíraskodást gyakorolja.

Ennek az ügykörnek betöltése közigazgatásjogi kérdésekben és illetmény kérdésekben való szakképzettséget és kiépítetlen közigazgatási bírás-

² Az elemi és középfokú iskolai előkészítő és ismétlő tanfolyamok s az internátusok engedélyezéséről szóló 1920. évi 67.200. számú, a gyorsíró, szépíró és gépiró iskolák engedélyezéséről és szabályozásáról szóló 1920. évi 67.300. számú rendeleteinek 7. §-a, a kereskedelmi szaktanfolyamok engedélyezéséről és szabályozásáról szóló 1920. évi 6740. számú rendeletének 5. §-a, az egyesületek vagy magánosok által fenntartott zeneiskolák engedélyezése és ellenőrzése tárgyában 1921. évi 96.000. szám alatt kiadott rendeletének 10. §-a, a színész-képző iskolák engedélyezése és ellenőrzése tárgyában 1921. évi 95.000. szám alatt kiadott rendeletének 13. §-a és a filmszínész-képző iskolák engedélyezése és ellenőrzése tárgyában 1921. évi 95.500. szám alatt kiadott rendeletének 12. §-a. L. a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Hivatalos Közlönyének 1920. és 1921. évfolyamát.

kodási rendszerünkben különösen fejlett jogérzékét lován. E kérdéseknek helyes intézése nemcsak a jó közigazgatásnak, hanem a jogállamnak is fontos követelménye.

A *kormányzás* az összes többi tevékenységek fölé emelkedik fontosság szempontjából. Ez a tipikusan szabad tevékenység. Amit közművelődési politikának, kultúrpolitikának, oktatás- és nevelésügyi irányításnak neveznek, az a maga egészében ide tartozik. Ritka esetben szokták azonban az eddigi állapotok kritizálása, a jövőre vonatkozó tervek és célkitűzések fejtegetései alkalmával helyesen széjjelválasztani a kormányzásnak teendőit a pusztá közigazgatásától. Sajnálatos módon ez a szétválasztás a múltban magában a minisztérium szervezetében sem volt kellőképpen biztosítva. A kormányzati tevékenység, az irányító munka, a célok helyes kiválasztása és azok elérésére alkalmas eszközök megtalálása nagy áttekintést, alapos tanulmányt, gyakorlati tapasztalatot és azonkívül, amit szorgalommal és akarattal el lehet érni, még invenciót és tehetséget is tudván, amelynek megléte, vagy hiánya dönti el a minisztérium korszakainak termékeny, vagy meddő voltát. Az alkotó munka gyümölcse töke az utókor számára, s buzdítás és példaadás a munka- és kortársaknak s viszont az alkotó munka elmaradása okozza a kormányzás lendületének és szuggesztív kisugárzásának hiányát, a tömegek és a nemzet helyes vezetés nélküli tántorgását és fokozatosan a nemzet önbizalmának eltűnését. Amint hazánk évezredes történelmi küzdelmében ezekből az okokból az emelkedésnek és virágzásnak, majd a hanyatlásnak és a vereségeknek ágának színvonala .kormányzásuknak hivatottságától vagy tehetségtelenségétől.

A kormányzás azonban egyúttal az a tér is, ahol eldől a koncepciónak és az életnek a kapcsolata. Ez az a gyűjtő lencse, amelybe minden szálnak össze kell futnia, mert csak innen sugározhatik ki a közigazgatás egész terére. Amint azonban csak kristályüveg szórja a fényt szabályszerűen, épp úgy a legfontosabb az, hogy az e téren állók és működők a legtisztább tudással rendelkezzenek.

Nem elég a közoktatásügy irányítására annak felismerése és kimondása, hogy például állampolgári nevelésre van szükség, hogy a nemzetköziség hatásainak ellensúlyozására, mezőgazdasági oktatásunk fejlesztésére, mezőgazdasági középiskolák állítására, vagy a tanyai oktatás kérdésének megoldására stb. van szükség, ameddig a művelődéspolitikai célkitűzések elmehetnek és amennyit az I. részben jelzett diskusszió eredményezhet, hanem szükség van ezenkívül annak a konkrét adatok és az összes helybeli viszonyok egybevetése alapján való megállapítására is, hogy a szükséges iskolafajból hány iskola és azok hol létesíttessenek, valamint az is, hogy az egyes iskolák tantervének és tanmenetének miként való megállapításával és a különböző fókú és fajú iskolák munkájának milyen kölcsönhatásából érhetjük el a kívánt célt. Kell az is, hogy a meglévő intézetek és intézmények igazgatása és felügyelete behatóan és eredményesen történjék és végül, mivel az összes tervek megvalósítása az anyagi eszközök meglételén múlik, nélkülözhetetlen az, hogy a költségvetési előirányzatnak évről-évre történő megállapításakor a kormányprogram fokozatos további megvalósításának anyagi eszközeiről gondosko-

dás történjék, a költségvetésnek megfelelő idomítása el ne maradjon. Ezt az egész ügykört azonban csak olyanok tudják betölteni, akik a közoktatásügy egész területét át tudják tekinteni, a tényleges viszonyok hézag nélküli ismeretével rendelkeznek, és azonkívül, ami nélkülözhetetlen, kellő idejük és idegnyugalmuk megvan az egyes kérdésekben való elmélyedésre és a helyes megoldások megfejtésére. Ez a munka tehát az egész közoktatásügyi közigazgatásra is döntő jelentőségű, de nem végezhető akkor, ha végzőik egyúttal folyó» ügyek tömegével is el vannak halmozva.

Mivel a tömegmunka jelentékeny részének decentralizálása után is nagy mennyiségű közigazgatási és végrehajtási feladatnak kell a minisztériumban maradnia, gondoskodni kell arról, hogy az említett alkotó, fejlesztő munkát végző tisztviselők számára az alkotó munka lehetősége megteremtessék. Ennek a kérdésnek megoldása pedig ott van, hogy az ügyosztályok nem hasonlóak a közlekedő edényekhez, amelyek egyikében való növekedésével a folyadék színvonal a többiekben is arányosan növekedik, hanem azok egymásra való tekintet nélkül oszthatók be és a nagy tömegű folyó adminisztrációt végző ügyosztályok mellett lehet és kell a hétköznapi munkától tehermentesített ügyosztályokat szervezni, mert az ügyköröknek ily módon való szétválasztása a vallás- és közoktatásügyi minisztérium munkájának eredményére is elengedhetetlen. A kialakult felfogás szerint, amelyre a múltban is mindazok konkludáltak, akik a helyzet alapos ismerete alapján elfogulatlanul ítélték, az, hogy két ilyen ügyosztályra van szükség.

Az egyiknek hatáskörébe tartoznának a következő kérdések: Az ország oktatásügyének rendezése, művelődési programm készítése; az ország közművelődési állapotának részletes tanulmányozása és országos szempontból való áttekintése, a szükségletnek és hiányoknak felderítése, az esetleges túltermelésnek felismerése és ennek megfelelő kezdeményezés. E célból e az ügyosztály vezetné a tanügyi statisztika gyűjtését és feldolgozását, a tankötelezettség végrehajtásának vizsgálatát és biztosítását, ez állapítaná meg a rendelkezésre álló adatok alapján; valamint mindenkor a nagy átfogó szempontokra való tekintettel azt, hogy honnan kell bármely iskolát esetleg megfelelőbb helyre áthelyezni, hol és mikor indokolt államsegélynek engedélyezése nem állami iskolafenntartók részére, hol indokolt magániskolák részére a nyilvánossági jog megadása, milyen kulturális egyesületek működése hézagpótló és melyik érdemel ennek fejében állami támogatást stbv továbbá ennek az ügyosztálynak kezébe futnának össze a külföldi magyarság és belföldi nemzetiségek művelődési ügyeinek számai, amelyek a különböző ügyosztályok által egységes szempontok szerint nem volnának intézhetők, végül a közoktatásügy fejlesztésével kapcsolatos törvényjavaslatok és rendeletek készítése: a kodifikáció.

A másik ügyosztály feladata volna viszont az iskolák belső életének és szellemi munkájának irányítása: tantervek, rendtartások készítése és értelmezése, osztálybeosztás, tanmenet kidolgozása, szorgalmi idő egységes megállapítása, tankönyvek és taneszközök bírálatának ügye, ifjúsági és pedagógiai irodalomnak ügye, az Országos Pedagógiai Könyvtárnak és Tanszermúzeumnak ügyei, a munkára nevelésnek, testnevelésnek és iskolai egészségügynek irányítása és a tanulmányi felügyelet színvonalának ellenőrzése. Általában ez az ügyosztály

volna hivatva minden elvi jelentőségű nevelési és tanulmányi ügyben a miniszter számára szakvéleményt adni, s evégből ez az ügyosztály alkotná az összekötő kapcsot a minisztérium és a különböző tanügyi és művelődésügyi tanácsok (Országos Közoktatásügyi Tanács, Országos Testnevelési Tanács, Országos Gyorsíró Tanács stb.) között, valamint ez szolgálna tanácsadó szervül az oktatás- és nevelésügyi feladatokat is ellátó más minisztériumok, például kereskedelemügyi és földművelésügyi minisztérium (szakoktatás), igazságügyminisztérium (patronage) számára.

Az előbbi ügyosztály volna *művelődéspolitikai*, az utóbbi *pedagógiai ügyosztálynak* nevezhető, Szétválasztásuk indokolt tevékenységük különböző iránya és a feladataik megoldásához szükséges különböző szakismeret miatt. Míg a kultúrpolitikai ügyosztályban inkább statisztikai, közigazgatási-jogi és politikai (sohasem pártpolitikát értek) készütség, addig a pedagógiaiban elsősorban pedagógiát szakismeretekre volna szükség.

Ezzel szemben a többi u. n. adminisztratív ügyosztályok feladatonként szétválasztva látnák el a meglévő intézetekkel és intézményekkel kapcsolatos összes többi ügyeket, amelyek közé tartoznának kormányzati kérdések is, így elsősorban a kinevezések, azonkívül pedig az összes személyi ügyek, az összes gazdasági és utalványozással kapcsolatos ügyek, az intézmények es intézetek munkájának felügyelete és a fenti két ügyosztály állandó tájékoztatása egyrészt a felmerülő újabb feladatokról, amelyeknek kidolgozására egyes szakosztályok kellő idővel, vagy a többi ágazatokra kiterjedő áttekintéssel nem rendelkeznek, valamint ugyancsak az említett két ügyosztálynak állandó informálása afelől, hogy javasolataiknak, illetve alkotásaiknak milyen esetleges módosítása látszik a gyakorlati tapasztalatok alapján indokoltnak.

Ebből az elhatárolásból egyúttal nyilvánvaló, hogy a művelődéspolitikai és pedagógiai ügyosztályoknak -a többi szakosztályon kívül való megszervezése nem jelent a kétféle ügyosztály közti fontosság, vagy rangsorbeli különbséget. Kölcsönösen nélkülözhetetlenek egymás számára a közös cél, a magyar nemzeti közművelődés biztosítására annál az elválaszthatatlan kapcsolatra fogva, amelyben a célkitűzés és az elérésére szükséges eszközök állnak. Megállapodott szervezet mellett a művelődéspolitikai és pedagógiai ügyosztálynak csupa olyan tagja volna, aki a többi ügyosztályok nagyobb részén hosszabb időt töltött

A *számvevőség* hivatását és hatáskörét az állami számvitelről szóló 1897. évi XX. t.-c. III. fejezete és az annak végrehajtása tárgyában kiadott, röviden „Számviteli Utasításnak“ nevezett kormányrendeletnek 5. része állapítja meg. Ez az ügykör két főrésze oszlik. Az egyik az úgynevezett közigazgatási segédszolgálat: a közigazgatási szolgálat ama részében, amely utalványozással kapcsolatos munkákból áll, a számvevőségnek nem nagy változatosságot nyújtó és így szakképzettségén kívül más irányú ismereteket kevésbé kívánó ügyek elintézésére való felhasználása; a másik a könyvvitel, amely a vagyonváltozásoknak az államháztartás nagy terjedelme mellett nélkülözhetetlen feljegyzéséből és feldolgozásából és az államszámviteli törvény értelmében gyakorlandó alkotmányos ellenőrzés biztosításának érdekében szükséges különböző műveletek elvégzéséből áll. A közigazgatási segédszolgálat az 1. alatt ismertetett ügykörnek inkább mennyiségileg, mint minő-

séigileg elhatárolható része. A másik, a könyvviteli rész, a minőségileg is különböző és a gazdasági feltételek fontosságával egyenlő fontosságú része az; állami közigazgatásnak. A könyvvitel sohasem önálló, hanem mindig kísérő jelenség. Az élet az első, a nélkülözhetetlen, a könyvvitel a kísérő, a támogató, s egyúttal a másikkra támaszkodó, de nélkülözhetetlen. Gazdasági irányítójuk a kormányzásnak. A számviteli törvény ennek a munkának a végzésében, a költségvetési törvény betartásának biztosítása végett a számvevőségnek az utalványozó hatósággal, a minisztériummal szemben is bizonyos ellenőrzési jogot és ebből folyó különös jogellátást biztosított és ezzel, a minisztérium működésében számolni kell. Ez azonban nem egyéb, mint csak egyike azoknak a jogi korlátoknak, amelyek között a jogállam közigazgatása egyébként is működik és egyikben vagy a másikban baj van, ha az utalványozó hatóság, úgy érzi, hogy a számvevőségnek ez a működése számára nem. támasz, hanem inkább teher.

Amint a számvevőség munkája támogatója, kísérője, kiegészítője az érdembeli közigazgatási munkának, éppen úgy a *segédhivatali ügykezelés* mindkettőnek: a fogalmazási kar által végzett közigazgatási és a számvevőség: által végzett kiegészítő munkának a támogatására van hivatva, az eredményes munka külső feltételeinek a megteremtésével. A nagyszámú ügyirat közt való eligazodás, azoknak rendbentartása részben egyszerű fizikai munka, amely azonban épúgy, mint a könyvtárrendezés, nem végezhető az érdembeli munka szükségletei és természete iránti tájékozottság, fogékonyság és odaadás nélkül. Különösen fontos a segédhivatalok működésében az, hogy az iratok őrzése és kezelése az ügyek érdemét intézők számára megközlíthetően és azok által is áttekinthetően történjék, ne pedig csak a kezelők számára való eligazodást tegyék lehetővé és így az iratok közti válogatás az ügyek referensei számára legyen lehetséges. Továbbá rendkívül fontos az ügykezelés terén a gyorsaság, hogy a szellemi munkaökonomiát a kisegítő munka tökéletlensége ne befolyásolja.

III.

A minisztérium ismertetett munkaköreinek betöltése különböző szakképzettséget kíván. A közigazgatás, bírászkodás és kormányzás az úgynevezett fogalmazási munkakör, míg a könyvelésre a speciális képzettségű számvevőségi tisztviselők vannak hivatva, akik részben a közigazgatásnak a munkáját is, az úgynevezett közigazgatási segédszolgálatot is végzik, végül a segédhivatali szolgálatot különös szakképzettség nélkül inkább gyakorlati ismeretekkel rendelkező munkaerők oldják meg.

Nagy számú személyzetről lévén azonban szó, szükséges azoknak megfelelő csoportosítása, és a csoportok összhangjának, a különböző fokozatú, de egymást kiegészítő munkálatoknak: segédhivatali, számvevőségi és fogalmazási munkának az egybevágo működése. Más szóval a munka megszervezésével kapcsolatban egyúttal annak *szervezése* is szükséges.

A szervezet alapja az állami költségvetés berendezése. A tárca költségvetésnek ugyanis az államszámviteli utasítás szerint az egyes kormányzati feladatok szerint kell részekre, u. n. címekre és azoknak rovatokra oszlani, A költségvetés végleges megállapítása a címeket is felsoroló appropriációs tör-

vény útján a törvényhozás hatáskörébe tartozván, annak tagozata ennek következtében stabilitással bír. Minthogy pedig a minisztérium által végzendő ügyek helyes csoportosítása ügyosztályok között sem történhetik más alapon, mint a különböző kormányzati feladatok széjjelválasztásával és minthogy továbbá a számvevőségi könyvelés és ennek következtében a számvevőségi osztálytagozódás is szükségképen a költségvetési címekhez igazodik, ebből következik, hogy a költségvetési törvény beosztásának kell az ügyosztálybeosztás és a számvevőségi osztálybeosztás alapjául szolgálnia, más szóval a költségvetés címerendezésének, s a fogalmazási és számvevőségi osztálybeosztásnak egymást fednie kell.

A segédhivatal szervezési princípiuma munkájának természetéből kifolyólag a fentitől némileg eltér. Az ügyiratok kezelésének három fő fokozata: az iktatás, amely a beérkezett új iratoknak megjelölését és olymódon való jegyzékbe vételét jelenti, hogy annak további holléte és sorsa, számmal történt megjelölése és további feljegyzések alapján mindig nehézség nélkül és gyorsan megállapítható legyen. A másik az iratoknak a korábbi rokon természetű, vagy vele összefüggő iratokhoz való kapcsolása és feldolgozás, vagy használat után azokkal együtt való őrzése, ez az irattári kezelés, míg a harmadik mozzanat a fogalmazványban elkészített ügyiratokról és elhatárolásokról a kiadványul szolgáló másolatnak pontosan, megbízhatóan, izlésesen és gyorsan való elkészítése, ez a kiadóhivatal feladata.

Ezek közül az iktatás és a kiadóhivatali másolás célszerűen nem decentralizálható, hanem egységesen, osztatlanul végzendő: az előbbi az egész ügyforgalom áttekintésének biztosítása, az utóbbi az egyöntetű forma könynyebb ellenőrzése és a gépies munkában nagyban alkalmazható munkamegosztás érdekében. Ezzel szemben az irattári kezelés, amely az ügyek érdemi intézésénél is nagy fontossággal bír, decentralizálva, az ügyosztályokkal szoros kapcsolatban teljesíti legmegfelelőbb feladatát, tehát irodáknak és irattáraknak minden ügyosztály mellett való felállítása a legcélszerűbb. Ennek következtében a minisztérium szervezetében egy függőleges tagolódás áll elő a költségvetés címerendezésének megfelelően. Ennek a tagoltságnak a következménye az *áttekinthetőség*, ami a szervezet kétségtelen tökéletesedését jelenti más elvtelen alapon álló beosztással szemben. Ha a minisztérium különböző részeinek a költségvetéssel összhangba hozatala elérhető volt, akkor annak megváltoztatása logikusan csak a költségvetés címerendezésével párhuzamosan történhetik. Mivel pedig a költségvetést a törvényhozás alapos előkészítés után és évenként legfeljebb csak egyszer tárgyalja, csökkenik a veszélye annak, hogy a minisztérium szervezetét személyi, vagy politikai okokból változtassák, a függőleges tagozódásra való tekintet nélkül valamelyik részt önmagában bolygassák és ezáltal az alapjául szolgáló költségvetési tagozattól elszakítsák. Ilymódon tehát leginkább érhető el az organizációnak egy másik, nagyfontosságú követelménye: *az állandóság*. Az az organizáció, amelyet feltűnő kár nélkül megbolygathatnak anélkül, hogy a célok, vagy az objektív szükséglet tekintetében változás állott volna be, nem nyugszik helyes alapokon, mert a helyes organizáció bolygatásának könnyen felismerhetők a káros következményei. Viszont a helyes organizációnak az egyes emberekben rejlő feltételei nem teremthetők elő parancsszóval, hanem azok csak kellő idő

alatt fejlődhetnek ki. Példával megvilágítva ez azt jelenti, hogyha például az ügyosztálybeosztást a változó miniszterek kellő ok nélkül (pártpolitikai, vagy protekciós tekintetektől) megbontják, akkor konszolidáció nem állhat be. Ha nem lehet tudni azt, hogy egy vagy öt év múlva milyen ügyosztályok lesznek anélkül, hogy a minisztérium ügyköre tágulna, vagy szűkülne, akkor még kevésbé lehet tudni azt, hogy ki lesz azoknak a következő főnöke. Nem szabad a szervezetnek az emberektől függnie, hanem inkább az embereket kell arra nevelni, hogy minden különös pozíciónak meg legyen mindig a hivatott betöltője. A szervezet állandósága nélkül tehát szukreszcencia nevelése lehetetlen. Ha valaki váratlanul és készületlenül kerülhet valamely ügykör élére, akkor kevés joggal tehető azért felelőssé, hogy a vezetésére bízott ügykörben kellő szakértelemmel bír-e és hogy ennek korszerű fejlljesztéséről tud-e gondoskodni.

Végül a szervezet állandóságának hiánya oka egyúttal a kormányzás gyöngeségének is, mert annak következménye a minisztérium passzivitása a kívülről jövő impulzusokkal szemben. Ha nincs állandó szervezet és nincs erre épített évtizedekre szóló művelődéspolitikai terv, amelynek történeti folytonosságát és következetes megvalósítását a fogalmazói kar a változó miniszterek és változó pártok mellett képviselné és annak állandó tökéletesedése felett örködnék, akkor a minisztérium kénytelen nemcsak elfogadni, hanem várni is a kívülről jövő útmutatást és annak a veszélye is fennáll, hogy bármely ötlet, vagy bármely érdekcsoport által felvetett igény számíthat könnyű érvényesülésre, és ennek következtében az ország kultúrpolitikája a tétovázás és a céltalan kapkodás képét mutatja, mert nem áll útjában az az akadály, amelynek pedig mindennél erősebbnek kellene lennie, tudniillik a tradicionális, a nemzet öncélúságából és történelmi egyéniségéből táplálkozó, a nemzet legyőzhetetlenségébe vetett hit által - eltöltött nagy kultúrpolitikai koncepció.

A minisztériumnak és az alája tartozó egész kormányzati ágnak szervezése végeredményben a miniszter kezében nyugszik. *A miniszternek tehát nemcsak a gondozására bízott kormányzati ág hivatott vezetőiének, hanem egyúttal valódi organizátornak is kell lennie.* A fő organizációs elv a miniszter számára pedig úgy hangzik, hogy tudja kiválasztani azokat az ügyeket, amelyeket személyesen kell intéznie és azokat az embereket, akikre a többi ügyek intézését megnyugvással bízhatja.

Magának a minisztériumnak szervezése részleteiben nem kötheti le a minisztert. A miniszternek a minisztérium munkájának eredményére van szüksége és ehhez tartozik az is, hogy legyen és van is szerv, amelyre a minisztérium szervezése, illetve annak tökéletesítése iránti javaslattétel ügykörénél fogva tartozik és ez az *elnöki ügyosztály*. Az elnöki hatáskörnek legszebb része, amit azonban a minisztériumok színvonalának nagy kárára többnyire elhanyagolnak, a szervezési hatáskör. Minden munkát, amelyet sok ember együtt végez, vezetni kell, mint a zenekart a karmesternek. Sőt a részek összhangjának fenntartása, új részek beiktatása, önálló munkakör, olyan, amelyet szintén csak olyanok végezhetnek, akik más irányban nem forgácsolódnak szét. Ilyennek kell lennie az elnöki ügyosztálynak, amely az egyetlen olyan osztály, amely konkrét oktatásügyi feladatok ellátásával nem foglalkozik.

Annál a centrális jelentőségnél fogva, amellyel a költségvetés az egész minisztérium működésére nézve bír, a szervezésen kívül a költségvetési ügyek

tárgyalása is az elnöki ügyosztályba való. A költségvetési hitel rendelkezésre állása előfeltétele a minisztérium működésének, a költségvetés berendezése alapja a minisztérium szervezetének, a költségvetés végrehajtásának ellenőrzése nyújt állandó betekintést a minisztérium minden részének működésébe és hívja fel a legbiztosabban a figyelmet a szervezetben, vagy a személyekben bárhol rejlő defektusokra, amiért az elnöki ügyosztály a költségvetési hatáskör hiányában nem töltheti be legmagasabbrendű: karmester-hivatását. Végül a költségvetéssel szoros kapcsolatban van a különböző illetményszabályzatoknak a készítése és fejlesztése, valamint egyöntetű magyarázata is, ami a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban különösen nagy jelentőséggel bír, mivel a költségvetési hitelnek több mint 50%-a személyi járandóságokra szolgál.

Az elnöki ügyosztály tehát a minisztériumnak a művelődéspolitikai és pedagógiai ügyosztályon kívül harmadik pillére. A többi szakosztályon kívül való állása azonban éppúgy, mint a másik két ügyosztálynál, nem jelent fontosság, vagy rangsorbeli különbséget. Ez a három ügyosztály és a többi szakosztály kölcsönösen kiegészítik egymást s egyaránt nélkülözhetetlenek a közös cél elérésére, a kultúrpolitikai célkitűzés megvalósítására.

Az előadottak éles megvilágítására szolgál a vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1921. év eleji és 1922. évi szervezetének összehasonlítása. Az előbbinél a szervezet egysége nyilvánvalóan hiányzott és ennek magyarázata abban található, hogy szem elől tévesztették a szervezetnek a költségvetéssel való organikus kapcsolatát s ezért nem volt tárgyi, hanem túlnyomórészt személyi alapja és azonkívül a számvevőség beosztását a számvevőségi igazgatóra, a segédhivatalok beosztását pedig a segédhivatali főigazgatóra bízták, akik azonban legfeljebb csak a saját szempontjaikat érvényesíthették és nem rendelkeztek a minisztérium egész munkája felett áttekintéssel, sem pedig a minisztériumnak az állami életben betöltött szerepéről és hivatásáról megfelelő tájékozottsággal. Viszont a decentralizáció életbeléptetése óta fokozatosan elért új szervezeti beosztásnak, kiindulási pontja az 1921/22. évi költségvetés berendezésének lényeges egyszerűsítése. Ebben a korábbi költségvetéssel szemben a rendes kiadások címeinek száma 51-ről 32 címre olvadt le, s míg az 1914/15. évi költségvetésben 564 rovat és 517 alrovat volt, addig az 1921/22. évben mindössze 279 rovat és 171 alrovat maradt.

A reform további fontos részei: A művelődéspolitikai ügyosztálynak korábban csonka hatásköre a II. alatt felsorolt ügyekre kiterjesztett és a pedagógiai ügyosztály felállítása is elvben kimondatott, vezetőjének és személyzetének megállapítása azonban egyelőre nem történt meg. Ügykörének legnagyobb része átmenetileg szintén a művelődéspolitikai ügyosztályra bízott. Az ügyosztályoknak és különösen a számvevőségi osztályoknak a száma lényegesen csökkent, a segédhivatalok pedig a fent kifejtett szempont szerint alakultak át, tudniillik az iktató- és kiadóhivatal egységesítése, valamint az osztályirodák felállítása megtörtént, s az utóbbiak hatáskörébe a számvevőségi osztályok ügykezelésének ellátása is beutaltatott. Ezenkívül a segédhivatali főigazgató a minisztérium összes épületeinek és minden leltárának felelős gondnokává nevezetett ki, részére megfelelő gondnoki utasítás adatott ki és felelősségének fokozása végett a minisztérium épületében lakást kapott.

IV.

A minisztérium szervezetének a szükségletekhez alkalmazkodó és szakszerű megvalósítása azonban csak a munka lehetőségét biztosítja, de még: nem jelenti annak kielégítő módon tényleg való elvégzését. Ennek további feltételei:

1. A tisztviselők szakképzettsége. E tekintetben a jelenlegi állapot távolról sem kielégítő. Különösen vonatkozik ez a fogalmazási személyzet képzettségére, amelyet mind elméleti, mind gyakorlati tekintetben fokozni kell. Eltekintve attól, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium ügykörének legnagyobb részében legalább általános pedagógiai tájékozottság nélkülözhetetlen volna, súlyosan érezteti hiányát a mai államtudományi kvalifikáció elégtelensége, úgyszintén különösen befolyásolja a közigazgatás jószágát az a körülmény, hogy a fogalmazási karbeli és a számvevőségi tisztviselők képzettsége nincs összhangban.

A számvevőségi tisztviselők képzettsége szintén nem felel már meg a mai követelményeknek és különösen közigazgatási jogi tekintetben szorul fejlesztésre.

A számvevőség az egyetemi végzettségnél bár alacsonyabb értékű, de mégis olyan oklevélnek birtokában van, amelylyel a munkáját irányító és hierarchikusan is föléje rendelt fogalmazási személyzet nem rendelkezik. Ennek a képesítésbeli bifurkációnak a következménye számos sűrűlódás, hatásköri összeütközések és ami a legfontosabb, a fogalmazási kar tekintélyének nagy csorbája.

Szükséges, hogy az egymás fölé rendelt tisztviselői kategóriáknak az alattuk levőkkel szemben való fölénye képzésüknek és formai kvalifikációjuknak megállapításában is kifejezést nyerjen, a fogalmazási kar a számvevőség kvalifikációjával is rendelkezék és a fogalmazási kar és a számvevőség a segédhivatal munkáját részleteiben is behatóan ismerje. Szóval mindenki tudjon az alája rendeltel nyelvén beszélni és alárendeltjei ne álljanak specialista-ként vele szemben.

Amint szüksége van a jogvégezett fogalmazónak a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban pedagógiai tájékozottságra, viszont épp úgy nélkülözhetetlen a minisztériumban mindig fölös számban és csak kis részben szakértelmük címén berendelt pedagógusoknak jogi és főleg közigazgatásjogi, valamint államszámviteltani tájékozottságra, amely nélkül a minisztérium közigazgatásának csak kerékkötői és zavaró tényezői lehetnek, s nem tudn; abba organikusan beilleszkedni.

Jól tudom, hogy ezekért a sajnálatos hiányokért az egyének nem tehetők felelőssé. Ez a helyzet évtizedes tervszerűtlenségnek és a politikai változások dacára is céltudatos és a történelmi felelősséget egyformán érző vezetés hiányának a következménye. De joggal viszont ez sem róható fel ennek a minisztériumnak a vezetőivel szemben, mikor az kormányainknak és politikai pártjainknak egyetemleges mulasztása.

A helyzet azonban tarthatatlan és szizifuszi munka minden javítási és szervezési törekvés a minősítésnek a javítása nélkül, hiú ábránd kultúrpoli-

tikai eredményekre való törekvés és megtörik az ország talpraállítása iránti hit, ha nem tudjuk ezeket a döntő lépéseket megtenni.

A gyakorlati képzettség fokozására szükséges a közigazgatási gyakorlati vizsgának életbeléptetése is, amely 1883. óta csak papíron maradt. Ennek a készülő tisztviselői szolgálati pragmatikával való junktimba hozatalának elmulasztása nézetem szerint helyrehozhatatlan kár volna. Hivatása magas-lalán álló elnöki ügyosztály azután mindig fel fogja a miniszter figyelmét irra is hívni, hogy a vezetésre alkalmas szakreszcencia a különböző ügy-köröket megismerve, sokoldalú gyakorlati tapasztalatra tegyen szert.

2. Az ellenőrzés. Minden intézmény, amely több ember együttműködését kívánja, munkamegosztással dolgozhatik. De a munkamegosztás csak akkor jár a teljesítmény fokozásával, ha minden részmunka elvégzője tekintettel van a többiekre és tudja munkájának az egészhez való viszonyát és annak fontosságát. Ez egyaránt vonatkozik az ugyanazon minőségű munkát megosztva végzőkre, valamint a különböző minőségű munkát: fogalmazási, számvevőségi, segédhivatali, szolgálai munkák végzőire. Ennek a tudatnak állandó ébrentartását, fejlesztését jelenti az ellenőrzés, amely tehát ebben az értelemben nem az odiozus hibakeresés, hanem a szintézis a munkamegosztás után.

Ez a belátás fogja kifejleszteni az organizáció iránti megértést is, amely egyedül tudja biztosítani a részmunkák összhangját és fokozni eredményességét. Ez a köztudat az, amely a szó szoros értelmében vett oktatás és nevelés útján, az új generációnak a felvilágosítása és állandó szemmeltartása útján elérhető.

3. Végül nagy fontosságú a testület közszelleme. Ez az, amiről leg-kevésbé állapítható meg, hogy milyen eszközökkel érhető el. Mindenesetre döntő szerepe van benne a vezetők szuggesztív erejének. Szuggesztív erő azonban tekintély nélkül nincs, tehát döntő fontosságú a vezetők helyes kiválasztása. Nélkülözhetetlen a vezető szellemi fölénye és azon-kívül a vezetőnek erkölcsi kvalitásai, példaadása, önzetlensége és jellem-szilárdsága.

A szellemi és szakképzettségbeli fölény dönti el különösen azoknak az ügyköröknek sorsát, amelyek, mint az elnöki, művelődéspolitikai és pedagó-giai ügyosztályok, bizonyos tekintetben a szakosztályok munkájára való be-folyást kénytelenek gyakorolni, amellyel szemben a szakosztályok elzárkózási törekvése paragrafusokkal és rendeletekkel nehezen küzdhető le. Miként a középkori oligarchák hatalmát is az ágyú feltalálása törte meg, amely várak fala közé elzárkózó dacolásukat a központi hatalommal lehetetlenné tette, épp úgy az ilyen ügyosztályok útján való egységes irányításnak a szakosztályok elzárkózásával szemben csak szakértelmük és munkájuk fölénye nyithatja meg véglegesen a kaput. Ez a szellemi erőviszony kérdése. A fölény megvan, vagy nincs meg és ezzel áll, vagy bukkik hatáskörüknek eredményes betöl-tése, de egyúttal az ország közoktatásügyi igazgatásának és kultúrpolitiká-jának a sorsa is. Ezért kell, hogy az országban találkozzék és ezekre e he-lyekre kerüljön mindig olyan ember, aki ezt az eredményt el tudja érní. Nincs mentsége annak a minisztériumnak, amely nem tudja biztosítani az ilyen munkaerőkben való szakreszcenciát.

Vannak etikai feltételei is a kedvező közhangulat kialakításának, (l. Fr. W. Förster, Politische Ethik und politische Erziehung, 1918.), amelyekkel nálunk eddig elég keveset törődtek és keveset foglalkoztak, és amelyek közéletünk más terein is sajnálatos módon nagy mértékben hiányoznak, de a minisztériumoknak oly döntő szerepük van az ország irányítására, hogy méltán tekinthetik hivatásuknak azt is, hogy a közélet megtisztítására és az erők összefoglalására példát adjanak.

Magyary Zoltán.